

Tolvaj! Tolvaj!

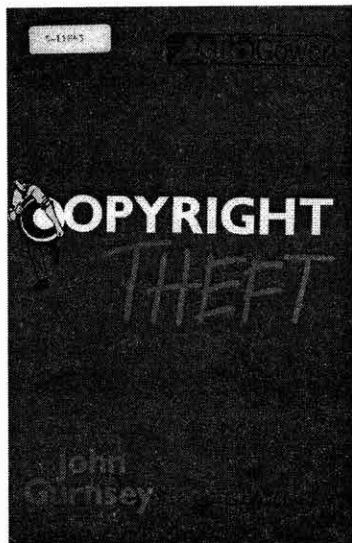
Globális faluvá zsugorodó világunk egyre fenyegetőbb globális gondjai – a túlnépesedés, környezetszennyezés, ózonlyuk és a többi – mellett ott sorjázik számos „aprócska”, létünket alapjaiban nem veszélyeztető, ám azért mégis globális – mert sok embert és sok országot érintő – probléma is. Ilyenről szól *John Gurnsey* könyve. Arról a bűnről, amelyben mindnyájan részesek vagyunk (ki ne készített volna egyszer életében illegálisan fénymásolatot, ki ne másolt volna át legalább egy, kölcsön kapott kazettát), s amelyet, ha veszélyességében nem is, méreteiben és jövedelmezőségében szinte-szinte a kábítószerek-kereskedelemehez lehet hasonlítani.

Igen: a szerzői/kiadói jog megsértéséről, a szellemi tulajdon elorzásáról, e javak létrehozóinak és törvényes forgalmazóinak anyagi és erkölcsi megkárosításáról van szó. A könyv címe szerint a szerzői jog ellopásáról.

A lopásnak – és a tolvajoknak – két kategóriáját különböztethetjük meg. A kalózkodás a törvények rendszeres, nagyméretű, tudatos kijátszása, sok esetben hatalmas, országhatárokon átívelő, busás jövedelmet hozó üzlet. A másik, az alkalmoszerű, nap mint nap előforduló „tyúklopás”, amelyet egyaránt elkövetnek a családi otthonokban, az iskolákban, a vállalatoknál.

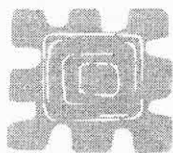
Gurnsey úgy véli, sok vonatkozásban ez a „szivárgás” veszélyesebb és a jogtulajdonosok jobban félnek tőle, mint a „nagyvállalkozóktól”, mert nagyon elterjedt, s mivel rejtett, teljesen ellenőrizhetetlen.

A kérdés több okból is nagyon időszerű. Egyrészt a technika rohamos fejlődése az információk terjesztésének olyan eszközeit, módszereit hozta létre

GURNSEY, John

Copyright theft / by John Gurnsey.
- Aldershot : Aslib Gower, 1995. - XI,
196 p. - ISBN 0-566-07631-4

(elektronikus publikálás, multimédia stb.), amelyekre az érvényben lévő jogvédő törvények nehezen vagy egyáltalán nem alkalmazhatók. Másrészt olyan berendezések, felszerelések váltak bárki számára olcsón hozzáférhetővé (fénymásolók, videoberendezések), amelyekkel bármikor, bárhol el lehet követni a törvényszegést. S nem utolsósorban a határokat nem ismerő információáramlás, az egységes világgazdaság kiépítésére irányuló törekvések szükségessé teszik az egységes törvénykezést, a törvények egységes értelmezését, betartását és betartatását.

A szerzői/kiadói jogok megsértése nem újkeletű találmány, hiszen az első „kalózkidást” *Hermodoros* készítette, aki lemásolta Platon beszédeit, s külföldön a saját hasznára értékesítette. Igaz, nélküle Platon sok műve elveszett volna. (Ilyenszerű érveik vannak a mai kalózkodnak is.) Ám a kérdést az információ forradalom tette igazán bonyolulttá. S a bonyolultságot fokozza, s a lopás elleni védekezést nehezíti az okok sokfélesége és az erkölcsi megítélés különbözősége. A kommunizmus éveiben a szocialista országokban számos nyugati kiadványt csak illegálisan, kalózkidvány – szamizdat – formájában lehetett terjeszteni, és ez csak a hatóságok szemében volt bűn, az olvasók szemében inkább hőstett volt. Néhány országban ma is ez a helyzet. A harmadik világ sok országában a szegénység teszi szinte lehetetlenné az információ termékek törvényes terjesztését. A kalózkidók a műveltség, az ismeretek terjesztőinek szerepében lépnek fel – nem egyszer a kormányzat áldásától kísérvé –, s látszólag az ország felemelkedését szolgálják. De csak látszólag, mert tulajdonképpen kárt okoznak. Az állam jelentős adóbevételről esik el, s a hazai információ ipar a dömpingárok miatt nehezen tud kialakulni. Nem egy országban nincs hagyománya a szerzői jognak, s betartása nehezen kényszeríthető ki. A fejlett országokban sem mindenki ismeri a törvényt, mások meg bocsánatos bűnnek vagy „vagányságnak” tartják megszegését.

A könyv nem törvényismertetés - bár röviden felvázolja a jogvédő törvények kialakulását, mai állapotát és a vonatkozó nemzetközi egyezményeket. Még kevésbé törvényjavaslat – bár kifejti néhány elképzelését a reformmal kapcsolatban. Helyzetkép ez a könyv. Számbavétel. Azoknak a csalásoknak, visszaéléseknek, lopásoknak a számbavétele, amelyekkel világszerte a szerzői/kiadói jogot megsértik. S azoknak a próbálkozásoknak – mert nem nevezhetjük másnak a csak részleges eredményekkel járó ellenintézkedéseket – a számbavétele, amelyekkel a kiadók, a jogvédő irodák, szakmai szervezetek, s néha az állam is (lásd az Egyesült Államok kemény fellépését a GATT tárgyalásokon) igyekeznek gátat vetni az egyre terjedő bűnözésnek.

A szerző rendre bemutatja az egyes információdordozók – a hagyományos nyomtatott kiadványok, az elektronikus publikációk, különböző elektronikus médiumok, adatbázisok, audio- és videokazetták, rádió- és tévé-adások,

szoftverek, játékprogramok, multimédia – szerzői jogi problémáit, a lopás, hamisítás különböző formáit, a védekezés jogi és műszaki lehetőségeit.

Érdekes adatokat tudunk meg azokról a károkról, amelyek a kiadókat érik a kalózkidadások miatt. Az Egyesült Államok könyvkiadóinak a veszteségét 1992-ben 335 millió fontsterlingre, az Egyesült Királyság kiadóinak kárát 200 millióra becsülték. A kalóznak semmi sem szent, ha haszon kecsegtet – állapítja meg a szerző. A világpiacon több, mint százezer angol cím hozzáférhető kalózkidadásban. Ezek között megtalálhatók a Longman cég angol nyelvkönyvei éppúgy, mint Agatha Christie regényei (amelyekből egyébként 1956-tól 50 millió kalózpéldány jelent meg).

Még nagyobb a kár, illetve a kalózek bevétele az elektronikus médiumok terén. 1992-ben a szoftver-kereskedelemben az amerikai cégek kára 1,9 milliárd dollárt tett ki, az audiokazetták illegális forgalmazóinak haszna világviszonylatban elérte a 30 milliárd dollárt.

Azt is megtudhatjuk, melyek azok az országok, amelyekben legjobban virágzik a kalózkodás. Hogy Kína az első helyen áll, azon az ember nem csodálkozik, de az már érdekes, hogy Lengyelország is az első tíz között van. Az audio-kalózkodásban Magyarország is „előkelő” helyet foglal el.

Képet kapunk azokról a műszaki megoldásokról is, amelyekkel a kazettákat, CD-ket, szoftver-termékeket védik az illegális másolás ellen.

A könyv harmadik része – *A jövő* címet viseli – a szerző elképzeléseit foglalja össze a kérdés jövőjét illetően. Miután röviden felvázolja azokat a gyökereket változásokat, amelyek az információ világában – az előállítás, terjesztés, felhasználás területén – az elmúlt harminc évben bekövetkeztek, a felhasználók szerepét, magatartását – talán azt is mondhatnánk: kötelességeit – elemzi. Nem elég szoros a kapcsolat a két tábor között. Márpedig a jogvédő törvények tiszteletben tartása nagymértékben a közösség, a fogyasztók magatartásától függ. A fel-

használók nincsenek tisztában azzal, hogy a kalózkidványok vásárlásával, „fogyasztásával” saját érdekeik ellen cselekszenek. Nemcsak azért, mert a kalózkidványok, másolatok minősége rendszerint rosszabb, hanem azért is, mert a lopás okozta anyagi veszteségek elsősorban a kisvállalkozókat sújtják, juttatják csődbe, s így az információs piacon nő a koncentráció, ami nem érdeke a fogyasztónak. Emellett emelkednek az árak – a vállalatok a kárt ezen a piacon is a fogyasztóra hárítják –, s a legális termékek forgalmazói visszavonulnak azokról a piacokról, ahol a kalózek garázdálkodnak.

A jövőt illetően a szerzői/kiadói jogvédelem kérdése két táborra osztja az érdekelteket. Az egyik tábor harcosai mellett törnek lándzsát, hogy nincs szükség jogvédelemre, mert ez csak gátolja a szabad információáramlást és akadályozza a fejlődést. A másik tábor mellett száll síkra, hogy elégséges és lehetséges az érvényben levő törvények hozzáidomítása az új körülményekhez. Gurnsey úgy véli, hogy jogvédelemre – mind anyagi, mind erkölcsi vonatkozásban – igenis szükség van, ám új törvényt kell alkotni. Az erkölcsi védelemnek semmi szín alatt sem szabad háttérbe szorulnia, de az alkotóknak az anyagi ellenszolgáltatást is meg kell kapniuk.

Az új törvények kidolgozásába feltétlenül be kell vonni azokat, akik előállítják és akik felhasználják a védett termékeket. Nem az a baj, hogy a jogászok nem ismerik a technikát, hanem az, hogy nincsenek tisztában az információ felhasználásának körülményeivel.

Olyan törvényekre van szükség, amelyek azonos módon biztosítják az alapvető jogvédelmet az információs piac minden termékének, de elég rugalmasak ahhoz, hogy hozzá lehessen őket idomítani az egyes technikák igényeihez és követelményeihez. Olyan kiegyensúlyozott szabályozás kell, amely védelmet biztosít az alkotónak is, forgalmazónak is, de nem akadályozza, sőt azáltal, hogy